

Vykoupil, Libor

Muž 28. října

In: Vykoupil, Libor. *Jiří Stříbrný : portrét politika*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, pp. 67-78

ISBN 808648811X (Matice moravská)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123432>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

III.

Muž 28. října

V létě 1917 vzal prakticky za své aktivistický Národní výbor. Trvalo však až do července 1918, než byl rekonstruován do podoby vrcholného orgánu vytvořeného na základě poměrného zastoupení českých politických stran. Jako východisko byly přijaty výsledky posledních předválečných voleb do říšské rady v roce 1911. Socialisté nebyli spokojeni s tímto klíčem ani s působností Národního výboru, ale potřebovali společný orgán, na jehož půdě by získali možnost korigovat akce pravice. Proti výrokům v Národních listech zpochybil např. Václav Klofáč Národní výbor jako orgán, který by mohl koordinovat i sociální a hospodářskou politiku jednotlivých stran.²²⁶ Většina předáků socialistických stran se nakonec smířila s poměrným rozdělením míst v tomto vrcholném orgánu. Rozhodujícím bylo v dané chvíli jednání širšího výkonného výboru sociální demokracie, které tuto myšlenku přijalo 12. 7. 1918. Pouze na poradě k reorganizaci Národního výboru, která se konala 27. května, padl radikálnější socialistický návrh. Přednesli jej E. Franke a B. Vrbenský za české socialisty a plánovali, že by si místa v novém Národním výboru rozdělily paritně strany buržoazní a socialistické. Tento návrh však získal malou podporu i v samém vedení českých socialistů a sociální demokraté jej nepodpořili vůbec.²²⁷

Podle smluveného klíče obdrželi čeští socialisté v reorganizovaném Národním výboru celkově 4 místa. Zaujali však původně jenom tři, a to V. Klofáčem, J. Stříbrným a J. Slavíčkem. Místo rezervované pro B. Vrbenského zůstalo neobsazeno a nakonec byl jako čtvrtý člen jejich deputace kooptován prof. F. Krejčí.²²⁸ Klofáč byl současně zvolen místopředsedou tohoto orgánu a hned na ustavující schůzi 13. 7. 1918 v Grégrově síni

²²⁶ Český socialista, 5. 7. 1918.

²²⁷ KARNÍK, Z.: *Socialisté*, s. 273.

²²⁸ Podle volebních výsledků byla situace v r. 1911 následující: agrárníci 38 mandátů, sociální demokraté 26, mladočeši 18, národní socialisté 16, klerikální strany 7, staročeši, státoprávní radikálové a realisté po jednom. V plánovaném Národním výboru mělo být jeho 30 členů podle toho rozděleno tak, že agrárníci budou mít 8 míst, soc. dem. 7, státoprávní demokraté (jako následníci mladočechů) 5, čeští socialisté a lidovci po čtyřech místech a staročeši a realisté po jednom. Čeští socialisté však obsadili jen tři místa a nebylo zaujato místo určené zástupci realistů, takže sestava byla 28členná. K ní pak přibýlo 10 osobností „pro své hodnoty osobní a svůj veřejný význam v národě“. Všichni kooptovaní členové byli přibráni z návrhu svých stran a se souhlasem stran ostatních. Přesto se ale početní poměry změnilly, a to tak, že sociální demokraté zaujímali nyní 10 míst, agrárníci a státoprávní demokraté po devíti, čeští socialisté a lidovci po čtyřech a jedním členem byli zastoupeni staročeši a realisté. Údaje jsou na mnoha místech, tady srov. HAJŠMAN, J.: *Maffie v rozmachu*, s. 351.

Obecního domu pronesl projev v duchu jednoty a solidarity všech stran. Následujícího dne byl pak vydán manifest „Národu československému“, který prezentoval nový Národní výbor jako instituci revoluční, vykonavatele národní přísahy ze 13. dubna 1918.²²⁹

Po všech uvedených akcích stála otázka obou socialistických stran takto: je vhodné je i formálně sloučit, nebo bude výsledkem jen úzká spolupráce? Některé výpady Bechyného v Hlasu lidu spíše posilovaly radikální nacionalismus národních sociálů, ale to byla výjimka. E. Franke, J. Stříbrný a do jisté míry i B. Vrbenský na jedné straně a sociálně demokratická opozice na straně druhé usilovali stále o sdružení a byli v tomto smyslu ochotni i k ústupkům. Zakladatelská generace národních socialistů a vedení sociální demokracie však neakceptovaly přímé sloučení, takže nutně musel zvítězit kompromis. Spojení bylo oddáleno vytvořením společného orgánu, který oběma stranám zachoval organizační samostatnost, ale umožnil činit společná usnesení. Dne 25. 5. 1918 předložil J. Stívín na vedení soc. demokratické strany návrh na vytvoření nového orgánu – Socialistické rady.²³⁰ O tři týdny později, přesně 11. 6., se pak konalo první společné zasedání. Jednalo se o závažných otázkách a podle Stívínova dopisu byli všichni „smířeni se společným postupem a nemožností náhlého sloučení“.²³¹

Většina vedení České socialistické strany a část sociálních demokratů chtěla prostřednictvím Socialistické rady vykonávat nátlak na pravicové strany v Národním výboru. Některé politiky však neopouštěly myšlenky na sloučení, a ti nebyli s vývojem spokojeni. V. Klofáč na rozdíl od Frankeho a Stříbrného viděl v činnosti Socialistické rady paralelně s Národním výborem zbytečné tříštění národních sil a politické jednoty. U sociálních demokratů zastával obdobné stanovisko zejména G. Habrman, zatímco Němec i Bechyně byli existencí společného orgánu uspokojeni. Přes všechny nedostatky jim následující období dalo za pravdu a Socialistická rada se ukázala jako orgán pozitivní.

V červenci se pracovalo na programu a pracovním řádu Socialistické rady. Dne 20. července 1918 měl J. Stívín na toto téma přednášku pro funkcionáře obou stran v Lidovém domě. Přípravnou fázi uzavřela interní jednání sociálních demokratů, ale polemiky o vztahu k sovětskému Rusku celý podnik zdržely. Socialistická rada byla formálně ustanovena až 6. 9. 1918. V přijatém řádu se stanovilo, že obě strany zůstávají organizačně zcela samostatné a zachovávají si své programové zásady. Socialistické radě jako výkonnému orgánu obou sdružených stran náleželo právo „jednat i činit usnesení o všech společných záležitostech sociálních, hospodářských, vnitropolitických i socialistických projevů mezinárod-

²²⁹ SOUKUP, F.: 28. říjen. Svazek II, s. 826.

²³⁰ Socialistické listy, č. 13, 6. 6. 1918.

²³¹ KARNÍK, Z.: *Socialisté*, s. 279.

ních a všech záležitostí ostatních, na nichž se obě strany shodnou.“²³² Bylo přijato i právo veta ke stažení sporné otázky z programu jednání, vázané na pouhou 1/3 hlasů delegace jedné strany, tedy na pouhé tři hlasy.²³³ V programu se dále zdůrazňovalo, že Socialistická rada se bude snažit „aby proletariát mohl dosáhnouti moci ve svém státě“. Její zakladatelé byli přesvědčeni, „že je příkazem doby a svrchovaným životním zájmem všech pracujících tříd v národě českém, aby společnými akcemi, jednotnou frontou obrannou a výbojnou a všestrannou výměnou názorů o otázkách programatických i taktických bylo soustavně pracováno k upevnění vzájemné důvěry osobní i stranické, ke sblížení a sjednocení ideovému a vším tím ke zjednání nutných předpokladů pro pevné, trvalé a organické sjednocení všeho českého proletariátu na společných zásadách socialistických“²³⁴

Obě socialistické strany založení Socialistické rady uvítaly. „Ustavení bylo jedním z nejvýznamnějších činů české socialistické politiky za první světové války.“²³⁵ Sociální demokracie překonala vnitřní krizi a Česká socialistická strana rostla silou, o jaké se jí dříve nesnilo. Založení Socialistické rady bylo současně taktickým počinem Jiřího Stříbrného a jeho skupiny. Zabezpečil si tak širší zázemí, než jaké by měl ve vlastní straně a mohl počítat s podporou z celé řady dalších uskupení spojených se sociální demokracií. Potencionálně představovala Socialistická rada orgán, který mohl konkurovat i nejvyššímu českému revolučnímu orgánu – Národnímu výboru. Jejich vzájemný vztah vystihuje Opočenského charakteristika. „Skupina Socialistické rady byla radikální, vyloženě republikánská, nakloněná revoluční taktice pučistické. Skupina Národního výboru byla neméně revoluční ve svých cílech, ale v otázce státní formy nevyslovená, ve své taktice nakloněná k evolucionistickému vyčkávání událostí, nechávající starost o určení taktického tempa naprosto zahraničnímu vedení revolučnímu.“²³⁶

Konflikt mezi Socialistickou radou a Národním výborem propukl na venek 8. října 1918, kdy bylo do Prahy svoláno tzv. Národní shromáždění. Měli v něm být zastoupeni poslanci říšské rady, zemských sněmů a zástupci měst. Socialistická rada protestovala proti faktu, že většina delegátů byla zvolena ještě před válkou nedemokratickým kuriovým systémem a nebylo ji tedy možno považovat za reprezentanty lidu. Rudolf Bechyně přímo napsal, že do tohoto sboru vyšle 200 dělnických zástupců, aby byla

²³² TOBOLKA, Z.: *Politické dějiny*, s. 370.

²³³ Strany měly mít každá polovinu z předpokládaných 18 členů rady. Tento počet však nebyl nikdy naplněn. Sociální demokraté postavili do původní sestavy členů tyto zástupce: Habrman, Němec, Soukup, Šmeral (všichni za direktorium strany) a Stivín, Tomášek za širší výkonný výbor. Národní socialisté byli zastoupeni 7 členy: Franke, Klofáč, F. Krejčí, Stříbrný, Svozil, Šolc a Špatný.

²³⁴ Tamtéž, s. 370.

²³⁵ KÁRNÍK, Z.: *Socialisté*, s. 282.

²³⁶ OPOČENSKÝ, J.: *14. říjen 1918*. Naše revoluce 3, 1925/26, s. 327–8.

zachována jeho demokratičnost. „Lid nechce klečet přede dveřmi, chce spoluvládnout!“²³⁷ Celý podnik byl nakonec odvolán.²³⁸

Hlavní společnou starostí obou orgánů bylo zásobování obyvatel potravinami. Na podzim roku 1918 bylo Rakousko ve stavu hospodářské i státní krize. Vláda na počátku září konstatovala, že je nemožné zajistit v nastávající zimě zásobování obyvatelstva potravinami, stejně jako provoz továren a železnic. V říjnu nařídily vídeňské úřady rekvizice a odvoz potravin a hospodářsky důležitých výrobků z českých zemí. Hospodářskou situaci se musel zabývat i Národní výbor, respektive jeho příslušná komise – Zemská hospodářská rada. Jako reakce na vládní opatření vznikaly v českých zemích pod její patronací místní hospodářské rady, které převzaly zásobování českých a moravských měst do svých rukou. Bezprostředním podnětem pro radikálnější vystoupení se stalo počínání Válečného obilního ústavu, který v říjnu odvázel denně z českých zemí 40 vagonů mouky a obilí. Národní výbor se jako odpověď na toto počínání rozhodl na den 14. října svolat protestní tábory lidu. Demonstrace měly být zaměřeny zejména proti vývozu potravin a uhlí ze země a byla pro ně v tomto duchu F. Soukupem připravena rezoluce. Vzhledem ke skutečnosti, že monopol na vedení dělnické masy držely doposud socialistické strany, bylo rozhodnuto obrátit se na Socialistickou radu.

Rada se na Švehlův podnět věnovala otázkám zásobování na svém zasedání 11. října. Na večer 12. října svolala pak do Lidového domu důvěrníky politických a odborových organizací i důvěrníky továrního dělnictva.²³⁹ Její představitelé projevíli souhlas s myšlenkou odporu a navrhli podpořit protestní akci jednodenní generální stávkou. Ta se měla vztahovat na všechny průmyslové podniky, ale i místní dopravu, banky a kulturní zařízení. Vyňaty ze stávky byly jen železnice, které však měly bránit pasivní rezistencí vývozu potravin, uhlí apod. a dále se stávka netýkala elektráren, vodovodů, humanitárních a zdravotnických zařízení. K organizaci celého podniku byl vytvořen akční výbor ve složení: Franke, Stříbrný, Landová-Štychová a za sociální demokraty Stivín, Bechyně (byl tehdy na Moravě) a Šmeral.²⁴⁰

²³⁷ Právo lidu, 6. 10. 1918.

²³⁸ K tomu srov. KÁRNÍK, Z.: *Za československou republiku rad*, s. 31.

²³⁹ Opočenský klade jednání Socialistické rady na sobotu 12. 10. Viz OPOČENSKÝ, J.: *14. říjen*, s. 329. Opírá se přitom o svědectví současníka z neangažovanějších, autora provolání Frant. Soukupa. Srov. SOUKUP, F.: *28. říjen*, s. 928. V některých pracích však nalezneme i termín 11. 10. Např. GALANDAUER, J.: *Vznik*, s. 223. Autoři mají pravdu, ale vždy jen polovičn. Ve skutečnosti šlo o dvě jednání, nejprve členů Socialistické rady a druhého dne plenární. Srov. k tomu KAŠK, V.: *Snahy*, s. 74.

²⁴⁰ Rudolf Bechyně byl v této době mimo Prahu a v celé akci fungoval pouze nominálně. „Jméno Rudolfa Bechyně bylo pojato na oběžníky v jeho nepřítomnosti a bez jeho souhlasu“, říká Gustav Habrman – HABRMAN, G.: *Mé vzpomínky*, s. 241. Ide to tak daleko, že někde se jméno Bechyně ani neobjevuje. „K organizování této stávky byl zvolen

Tento výbor považuje F. Soukup pouze za jakousi redakční komisi, která měla provést poslední úpravy jeho návrhu provolání.²⁴¹ Komise došla k názoru, že je třeba čelit monarchistickým tendencím Národního výboru a na návrh L. Landové-Štychové²⁴² provedla nepatrnou změnu původního Soukupova provolání. Změna to byla malá, ale dalekosáhlá. Místo československého státu měla být proklamována československá republika, takže „Proklamace všeho pracujícího lidu v národě československém“ zněla v nejdůležitější pasáži: „Z nezlomné vůle vlastní a za sankce všeho demokratického světa prohlašujeme, že stojíme tu dnes jako vykonavatelé nové státní svrchovanosti, jako občané svobodné republiky československé!“²⁴³ Kromě proklamace expedoval akční výbor ještě prohlášení k německému dělnictvu v Čechách. V něm oznamuje, že český proletariát pořádá 14. 10. akce, které by ze strany Němců neměly být chápány jako projevy šovinismu. Nejdůležitější pasáž letáku zněla: „Žádajíc pro sebe právo národního sebeurčení až k nejzazší konsekvenci samostatného československého státu, uznáváme toto právo sebeurčení i pro vás a jsme toho názoru, že zástupci českého a německého národa v těchto dějinných chvílích jsou povoláni k tomu, aby cestou pokojného smluvního poměru rozhodli se o budoucím vzájemném poměru obou národů.“²⁴⁴ U tohoto letáku byl obviněn Šmeral, že byl jediným autorem, ačkoliv jej podepsal jménem akčního výboru. R. Bechyně a J. Stivín o něm nebyli informováni a Emil Franke i Jiří Stříbrný „prohlásili ... výslovně, že tento leták nečtli a že o jeho vydání a obsahu neměli žádné vědomosti“.²⁴⁵

zvláštní pětičlenný akční výbor, v němž byli: Dr. Šmeral, Stivín, Stříbrný, Franke a já“, píše Luisa Landová-Štychová – LANDOVÁ-ŠTYCHOVÁ, L.: *Sociálně revoluční význam*, s. 25.

²⁴¹ SOUKUP, F.: 28. říjen, s. 930. Název akčního výboru se u něj objevuje až pod konkrétními dokumenty. Paulová ze Soukupova textu odvozuje něco, co v něm není. Souhlasí s redakční komisí, ovšem „ve které měla většinu levice. Šmeral, L. Štychová, a Stivín proti Frankemu a Stříbrnému. Bechyně, tvořící rovnováhu, nebyl přítomen.“ PAULOVÁ, M.: *Tajný výbor*, s. 530. Souhlasíme s posledním výrokem, ale vše předchozí je autorčina (sice oprávněná, ale) konstrukce. Soukup v tomto smyslu nemluví.

Naopak tuto sestavu nijak nezdurazňuje J. Opočenský. Ten zato hovoří o komisi, kterou nikdo jiný nezná, komisi, která rozhodla o vložení nové formulace, a „v níž zasedali dr. Franke, prof. dr. Krejčí, red. Stivín a dr. Šmeral“. Viz OPOČENSKÝ, J.: 14. říjen, s. 330.

²⁴² Často bývá jako hlavní inspirátor této úpravy již schváleného dokumentu uváděn prof. F. Krejčí „nenávidný nepřítel dra Rašína a dra Kramáře“, podle TOBOLKA, Z.: *Politické dějiny*, s. 381. Dokonce je někdy účast L. Štychové odsouvána do pozadí, srov. předchozí pozn., kde v sestavě komise chybí. Naopak Z. Šolle připisuje návrh i prosazení pohrůžkou samostatné akce Dělnické rady pražské L. Štychové. Srov. ŠOLLE, Z.: *Dělnické hnutí*, s. 103.

²⁴³ Text publikován mnohokrát, z novějšího viz GALANDAUER, J.: *Vznik*, s. 311.

²⁴⁴ Leták je datován 12. 10. 1918 a podepsán členy akčního výboru Socialistické rady. OPOČENSKÝ, J.: 14. říjen, s. 331. Celý text pak SOUKUP, F.: 28. říjen, s. 936–937.

²⁴⁵ Svědectví dr. Soukupa podává HABRMAN, G.: *Mé vzpomínky*, s. 249–250. Doplnuje je SOUKUP, F.: 28. říjen, s. 937.

Samostatná iniciativa akčního výboru zasadila doposud nejdůležitější trhlinu spolupráci Národního výboru se Socialistickou radou. Proklamací republiky byl totiž Národní výbor postaven před hotovou věc a členové jeho předsednictva to chápali jako narušení jeho dosavadní politické činnosti a ohrožení jeho autority. Již dříve bylo totiž dojednáno, že otázka státní formy nového státu nebude řešena nyní, ale bude předmětem pozdější dohody se zahraničním odbojem. Jako útok proti svému postavení pochopili iniciativu akčního výboru představitelé nesocialistických stran. Zaujali k ní přibližně stejné stanovisko jako pražské vojenské velitelství – tedy odmítavé. Představitelé Národního výboru se o úmyslu akčního výboru provolat republiku dozvěděli až v neděli 13. 10. ve 14,00. Zejména A. Rašín vyvinul ve zbývajícím čase velkou iniciativu, aby zabránil realizaci provolání a aby očistil Národní výbor od podezření, že má s akcí cokoliv společného.

Události 14. října neproběhly tak, jak se očekávalo. Nevedly k rozpadu Rakousko-Uherska, a ačkoliv na řadě míst byla republika skutečně vyhlášena a někde se iniciativní řečníci přihlásili dokonce k republice socialistické (!), ráz demonstrací byl s výjimkou města Písku poměrně klidný. V Praze byly manifestace masové, ale také opatření vojenského velení včetně povolání vojenské asistence byla mohutná. Proto i zde celý podnik proběhl v klidu. Václav Klofáč si vybral ke svému projevu reprezentativní Královské Vinohrady, zatímco Jiří Stříbrný řečnil na Praze VII. (Holešovice-Bubny) společně s dělnickým zástupcem Koušou. Zatímco v ulicích Prahy panoval klid garantovaný přítomností vojska, rozruch vypukl v Národním výboru. Již od následujícího dne se tisk měšťanských stran pustil do kampaně proti Socialistické radě. Obvinil ji z narušení národní jednoty a solidarity a ze snahy zavést bolševickou diktaturu. Dá se říci, že s pádem myšlenky na provolání svobodné republiky upadla i samostatná politická aktivita Socialistické rady.

Hlavní útok byl veden na šestičlenný výbor a nedůvěru vzbuzoval především B. Šmeral a jeho účast v celém podniku. Podle mínění většiny si tak chtěl zajistit návrat do popředí české politiky. S tímto názorem se ztotožnili i jeho kolegové ze Socialistické rady, kteří jej pro klid zbraní raději obětovali. Již 14. října vydala Socialistická rada prohlášení v němž přiznávala, že stávka šla přes „hranice původně zamýšlené“. Socialistická rada zasedala 19. 10., dala důvěru svému akčnímu výboru a označila celou akci za velkolepý úspěch. Národní výbor se sešel 20. 10. a za předsednictví K. Kramáře jednal celý den. J. S. Machar tu na místo politiků přednesl ostrou filipiku proti organizátorům stávky. Bylo usneseno, aby Národní výbor zasedal od nynějška permanentně, aby se předešlo podobným „překvapením“. Zásadně bylo rozhodnuto, že „činiti veřejné projevy nebo usnesení o otázkách ústavně-právních a národně-politických závazných pro celý národ, přísluší jedině Národnímu výboru“.²⁴⁶ Když si publikum žádalo hlavy, byl E. Frankem a J. Stříbrným vyzván B. Šmeral,

²⁴⁶ Celý text rezoluce viz SOUKUP, F: 28. říjen, s. 951.

aby se vzdal další činnosti v Socialistické radě. Šmeral této výzvě bez odporu vyhověl a rezignoval na své funkce. Zpráva, která došla pro E. Beneše z Prahy přes Amsterdam do Paříže dne 28. října 1918 se k tomu vyjádřila lapidárně: „Poslanec Stříbrný donutil Šmerala, aby vystoupil ze Socialistické rady.“²⁴⁷

V pozdějším hodnocení 14. října se objevují velmi rozporuplné názory. Na jedné straně tu máme apologety, jako byla Luisa Landová-Štychová. Již sám název její vzpomínkové práce dává jasně najevo, jak se k těmto událostem autorka staví. I dále jasně straní socialistické revoluci, méně však těm, kteří se měli 14. října stát jejími nositeli. „Pro socialisty má 14. říjen ten význam, že byl den veliké Dělnické Solidarity a že je nám pro vždycky příkladem, jak možno socialistických cílů dobýt jedině tehdy, až stoupenci socialistických zásad bez rozdílu směrů, stran a národů podají si znovu v důvěře ruce k společné práci a společnému zápasu proti kapitalismu a reakci. Socialistické dělnictvo svým 14. říjnem 1918 rozhodlo, že chce mít republiku socialistickou. ... Doba byla zralá, žel, že většina socialistických vůdců nebyla zralou, aby tento veliký dějinný úkol provedla. Místo Liebknechtů a Leninů měli jsme jen pletichářské Tusary a Stříbrné, kolísavé Klofáče a zásadně kompromisní Bechyně.“²⁴⁸ I F. Soukup cítí potřebu bránit se proti útokům typu „čtrnáctý říjen byl dnem socialistické vlastizrady; oslava 14. října je oslavou porušení slavné národní přísahy z 13. dubna; 14. říjen jest pokusem o bolševickou diktaturu v národě; nebyly bychom národem samostatným, kdyby se byla zdařila tato socialistická revoluce...“²⁴⁹

Řada pamětníků se vracela k roli B. Šmerala a v této souvislosti se dostal na pořad dne i J. Stříbrný, který byl spolu s E. Frankem obviňován z toho, že Šmerala prosazoval v Socialistické radě i v jejím akčním výboru. „Namnoze se vykládá dnes 14. říjen jako generální zkouška na 28. říjen. Ale nebylo možno dělat generální zkoušku na něco, o čem se nikomu ještě 28. října 1918 ráno ani nesnilo. Stříbrný se vyslovoval ještě před převrácením, těsně po 14. říjnu, o věci tak, že měl na mysli (on a socialistická rada), aby lid byl získán pro republiku. Do té doby nebylo o státní formě státu rozhodnuto. Podle něho chtěla socialistická rada české veřejnosti ukázat, jak je Rakousko zchátralé, bezmocné, odhalit veřejně v plné nahotě jeho ubohost. Mínil, že účastí Šmeralovou na akci mělo se ukázat, že ani ten Šmeral už s Rakouskem nejde. Ti sociální demokraté, s nimiž jsem se stýkal, si stěžovali, že Stříbrný Šmerala rehabilitoval, kdežto oni by ho byli snadno odklidili.“²⁵⁰

Potvrzuje to ve svých vzpomínkách i Stříbrný. Z velké části hájí Šmerala a zdůvodňuje, proč jej považoval za důležité spíše přesvědčit, než po-

²⁴⁷ BENEŠ, E.: *Světová válka a naše revoluce*. Sv. 3. Praha 1929, dok. č. 66, s. 196.

²⁴⁸ LANDOVÁ-ŠTYCHOVÁ, L.: *Sociálně revoluční význam*, s. 26–27.

²⁴⁹ SOUKUP, F.: *28. říjen*, s. 953.

²⁵⁰ HAJŠMAN, J.: *Mafie v rozmachu*, s. 403.

třít. A ještě s odstupem téměř čtyřiceti let je si jist, že kritika Šmerala byla neoprávněná, neboť „Šmeral nenápadně slevoval, až se ocitl s námi v jedné frontě, jejímž výrazem byl 14. říjen. (...) Šmeral se té akce nejen zúčastnil, ale na koncipování společného provolání zvláštními posly rozhozeného ve statisících měl lví podíl. V rozhovorech počítal i s bojem na barikádách a revolucí. Byl odhodlán se toho osobně zúčastnit a několikrát mně říkal, že se zbraní v ruce chce se rehabilitovat od chybného nazírání politického v minulosti. (...) Neodpovídá proto skutečnosti, že by Šmeral přešel od pozitivistů teprve po 28. říjnu.“²⁵¹ Stříbrný popisuje události 14. října ve svých pamětech tak, jakoby chtěl potvrdit slova pražského infomátora, autora dopisu adresovaného 18. 10. 1918 z Prahy E. Benešovi: „Budou-li otištěny v neutrálních listech zprávy o nejednotě stran v Čechách a o tom, že socialisté učinili pokus provolat republiku, uvádíme prozatím, že jde o akci podněcenou Šmeralem, Stříbrným a doktorem Frankem, která ale naprosto selhala.“²⁵²

Není však naším cílem posuzovat význam 14. října, ale pouze Stříbrného účast na něm. Je zřejmé, že spolu s ostatními socialisty byl rozhodnut využít situace a jako oni považoval 14. říjen za den dělnictva, který by měl mít ze všeho nejspíše socialistický ráz. Socialisté však očividně nemínili sami provést převrat, tomu neodpovídají pokyny, které vyzývaly ke klidu a pořádku. Nebyli by ovšem proti tomu, kdyby se shodou okolností Rakousko skácelo zrovna v den jejich akce. Beztak bylo na spadnutí. Tato šťastná shoda však nenastala, proto musel Stříbrný přiznat, „že byli nuceni odvážit se skoku do tmy,“ což jistě nebyla nejlepší obrana.²⁵³ Generální stávka však bezpochyby prospěla národní revoluci, v tom byl tento podnik a počínání jeho hlavních aktérů opodstatněné. Pravdu měli hlavní organizátoři, kterými byli bezpochyby E. Franke a J. Stříbrný, když mezi sociálními demokraty angažovali i Šmerala. Šmeral nebyl zdaleka jediným politikem, který musel rychle změnit orientaci. Byl jen příliš dlouho nejobatrnější a proto nyní nejsledovanější. Jako takový byl vhodnou obětí pro ty, kteří už složitý rituál převlékání politické kůže zvládli. Jestliže v něm Stříbrný viděl vlivného dělnického vůdce, nezklamal se. Pokud by vyhlášení republiky 14. října došlo i faktického naplnění, byl Šmeral tou nejlepší standartou pro další politický boj. Poněvadž se pád Rakouska opozdil, musel být prapor stažen, aby socialisté nebyli nuceni bojovat na dvou frontách – proti Rakousku i proti občanským stranám. Stříbrný proto hodil Šmerala přes palubu, ale neudělal to se zlou vůlí a navždy. Jen jej prozatím odložil na lepší časy. Věděl, že budoucnost je pro tuto chvíli v rukou levice, takže se Šmeral stále ještě hodil. Konečně ve svých pamětech se Stříbrný přiznává, že se Šmeralovou osobností lícitoval i později.

²⁵¹ HŮ, Stříbrný, J.: Paměti, Svazek I, s. 6.

²⁵² Autorem tohoto poněkud nepřesně podaného popisu událostí byl P. Šámal. BENEŠ, E.: *Světová válka a naše revoluce*. Sv 3., dok. 67, s. 198.

²⁵³ PEROUTKA, F.: *Budování*, Svazek I., s. 52.

„Jednalo se o to, kdo bude v nové vládě. (Myšlena je Kramářova – pozn. autor) Já bezděčně stal jsem se zastáncem Šmeralovým. V jeho jmenování viděl jsem nejlépe rozřešené zastoupení sociální demokracie.“²⁵⁴

Ať již byla generální stávka úspěšná či neúspěšná, jisté je, že napomohla urychlení událostí. Dne 25. října odjela česká politická reprezentace do Ženevy na schůzku s Benešem a v Praze zůstali mladší představitelé jednotlivých stran. Peroutka to považuje za střídání generací,²⁵⁵ ale všichni současníci to tak jistě nechápali. Ostatně nikdo nepočítal s tím, že za týden bude zcela po Rakousku. Jisté však je, že se odjezdem hlavních politických představitelů uvolnila místa v Národním výboru pro mladší generaci politiků, k níž patřil i Jiří Stříbrný. Národní výbor začal úřadovat v místnostech Obecního domu 20. července a v posledních dnech zasedal už permanentně.²⁵⁶ J. Stříbrný v něm zaujal místo Klofáčovo, tedy stanul fakticky na místě místopředsedy vedle Švehly, Soukupa a Rašína delegovaného místo Kramáře. Tak byla již tři dny před převratem dána sestava mužů 28. října.

Publikováním Andrásyho nóty oznámilo 28. října ráno Rakousko, že je na kolenou. Nastalo několik vzrušených dní, ve kterých se mělo naplnit to, v co čeští politikové (alespoň v posledních měsících) věřili. Pokud se omezíme na Stříbrného svědectví o jeho vlastní účasti na událostech, nepodaří se nám je nikdy rekonstruovat. Bezpečně víme, že se hlavní představitelé Národního výboru sešli 28. října hned v ranních hodinách v kanceláři Antonína Švehly na Havlíčkově náměstí. Hlavní slovo měl A. Rašín, který referoval o nočním telefonickém hovoru s V. Tusarem. Podle něj došel k názoru, že pád Rakouska je otázkou hodin. Pánové si tedy rozdělili úkoly a J. Stříbrný odešel do Obecního domu, aby v úřadovnách Národního výboru připravil všechno nezbytné pro zajištění pošt, železnic a veškeré dopravy.²⁵⁷ Krátce před jedenáctou se opět členové předsednictva Národního výboru sešli v Obecním domě. Mezitím v ulicích zavládlo nadšení, které shromážděné přivedlo k přesvědčení, že nastal ten očekávaný okamžik vyhlášení samostatného státu.

Představitelé Národního výboru se shodli na tom, že je třeba vydat první zákony nového státu a převzít jeho agendu. Proto byla dalším krokem cesta na místodržitelství. Stříbrný byl spolu s ostatními členem delegace Národního výboru vypravené k českému místodržiteli hraběti Coudenhove. Zajímavě to popisuje Opočenský, o kterém víme, že nemohl přijít Stříbrnému na jméno. Doslovně totiž píše: „K jeho zástupci, vicepresidentu Kosinovi, ohlásili se několik minut po dvanácté členové předsednictva Národního výboru: Antonín Švehla, dr. František Soukup, dr. Alois Rašín a čtvrtý člen

²⁵⁴ HŮ, Stříbrný, J.: Paměti, Svazek I, s. 7. V řadě otázek nelze Stříbrnému příliš důvěřovat, ale tady neměl důvod lhát, i když zbytek historiky působí poněkud fantasticky.

²⁵⁵ PEROUTKA, F.: *Budování*, Svazek I, s. 93.

²⁵⁶ *Cestou k osvobození*, s. 238.

²⁵⁷ ČADA, V.: *28. říjen 1918. Skutečnost, sny a iluze*, Praha 1988, s. 42.

delegovaný do předsednictva Národního výboru československými socialisty.²⁵⁸ Deputace dorazila na místodržitelství autodrožkou něco po poledni, ale přítomný místodržitelství rada Jan Kosina neměl žádné informace. Jeho představený právě dlel ve Vídni, a tak Kosina na žádost o předání agendy Národnímu výboru nemohl odpovědět. Pouze slíbil, že si vyžádá podrobnější instrukce ve Vídni.²⁵⁹ Pánové pak navštívili společně ještě budovu zemského sněmu, kterou převzali pro Národní shromáždění. Při zpáteční cestě do centra města mohli představitelé Národního výboru konstatovat, že davy jásajících Pražanů zatím zhoustly. Zařídili tedy telefonicky obstarání kapel, ale sami neodolali, aby nevyužili příležitosti. U sochy sv. Václava si zařečnili Rašín, Soukup i Stříbrný. Na rohu Jindřišské a Vodičkovy vystoupil J. Stříbrný na sedadlo vozu a pronesl další krátký projev. „Národní výbor vám oznamuje, že svobodný a samostatný stát československý jest skutkem. Po třech stech letech jsme znovu svobodni. Nepracovali jsme a nebojovali nadarmo. Pozdravujeme Masaryka a Wilsona, pozdravujeme své legie! Na troskách rakouské tyranie si vybudujeme novou budoucnost národní svobody a sociální spravedlnosti. Nevíme ještě, co nás čeká, ale nelekáme se žádných obětí a žádných prostředků, aby získaná samostatnost nikým nebyla ohrožena. Stůjme pevně, a necht' se stane cokoli, my vytrváme a zvítězíme.“²⁶⁰

Navečer, po šesté hodině, se v Grégrově síni Obecního domu sešli členové Národního výboru. Ve Švehlově a Rašínově režii proběhlo formální vyhlášení československého státu. Na Stříbrného zbyla role významného statisty. Proto uvítal, když byl spolu s dr. Scheinerem jako velitelem tvořícího se vojska a poslancem Václavem Johanisem vyslán na Žofín, k formujícím se jednotkám Národní stráže. Po Scheinerově projevu mohl i on promluvit o historickém právu a službě vlasti.²⁶¹ První dobrovolnické sbory se začaly formovat poté, co se do služeb mladé republiky přihlásilo na 50 důstojníků. Noc proběhla v klidu a v jejím průběhu se na Žofín scházeli další dobrovolníci. V osm hodin ráno 29. října promluvil ke shromážděním opět dr. Scheiner. Po něm hovořil Jiří Stříbrný, který „rozplamenil vojáky připomínkou jejich utrpení pod Habsburky a zapřísahal je, aby přiložili ruku k ohromnému a historickému úkolu: k vybudování českého státu, udržení solidarity a vítězství demokracie.“²⁶²

Toho dne se členové předsednictva Národního výboru konečně dočkali návratu místodržitele z Vídně. Dostavili se k němu v poledne opět

²⁵⁸ OPOČENSKÝ, J.: *Zrození našeho státu*. Praha 1928, s. 109.

²⁵⁹ Při popisování návštěvy místodržitelství hovoří Stříbrný tak, jako by již 28. října jednali představitelé Národního výboru přímo s místodržitelem Coudenhovem. Srov. *Svědectví a dokumenty k historii říjnového převratu v českých zemích*. Uspořádal J. Werstadt. Praha 1924, s. 330.

²⁶⁰ Podle SOUKUP, F.: *28. říjen*, Svazek II., s. 994–995; Srov. ČADA, V.: *28. říjen*, s. 52.

²⁶¹ ČADA, V.: *28. říjen*, s. 73.

²⁶² SOUKUP, F.: *28. říjen*, Svazek II., s. 1017.

v plném počtu, tentokrát již pěti doplňoval i Vavro Šrobár, který teprve včera dorazil do Prahy. Pánové oznámili hraběti Coudenhove převzetí moci, nepřistoupili na žádné kompromisy (ani v otázce německého pohraničí) a přiměli deprimovaného úředníka, aby podepsal dohodu o předání moci Národnímu výboru.²⁶³ Právě tento akt, který umožňuje i takový výklad, že se Národní výbor rozdělil s místodržitelem o moc a ponechal mu politickou správu, působil při pozdějších výkladech potíže. K této otázce se ještě povede mohutný spor, ke kterému vydatně přispěje i Jiří Stříbrný. Dne 29. října se odehrál i první diplomatický akt. Předsednictvo Národního výboru navštívil německý konzul von Gepsattel.²⁶⁴

Zdálo by se, že se situace normalizovala. Největší dny Jiřího Stříbrného po dobu státního převratu však měly teprve nastat. Dejme slovo samotnému aktérovi. „V noci 29. října byl jsem probuzen domovnicí v průvodu mně neznámého muže. Bydlel jsem v Praze VII v Heřmanově ulici, v přízemí. Rozčilený, mně neznámý muž, který se do dnešní doby ve své skromnosti nepřihlásil, rozčileně předal mi výtisk česko-německé vyhlášky o stanném právu s okamžitou platností pro zločin svádění vojnů k porušení služební přísahy a rychle, aniž by se představil (možná, že jsem to také zapomněl), řekl mi, že teď v noci byla právě vyhláška vysázena a vytištěna ve státní tiskárně. Na spánek už nebylo pomýšlení. Buď jde o vojenský puč proti ujednání Národního výboru s gen. Kestránkem, ale to se zdálo nepravděpodobné, nebo jde o zlomení českého odboje, aniž by se bral zřetel na ono ujednání, ale pak stojí za tím vláda a při nejmenším pražský místodržitel.“²⁶⁵ Muselo se jednat, a to rychle.

V historické literatuře se dost dlouho nedoceňoval význam pokusu o vojenský puč v Praze. Možná i proto, že právě na jeho potlačení si Stříbrný činil největší zásluhu. Porovnáním dokumentů však jasně vidíme, že tu nebezpečí vojenského vystoupení skutečně hrozilo, i když pravda byla jako vždy trochu jinde, než jen u Jiřího Stříbrného. Člen Národního výboru, soudní rada Jaroslav Mattuš, dostal informace přímo z budovy sborového velitelství na Malostranském náměstí. Z nich bylo zřejmé, že pražské velitelství tajně udržuje telefonické spojení s Vídní, stahuje maďarské a německé vojáky a chystá se k akci. Toto podezření ještě umocnilo zadržení vyhlášky o stanném právu. Dne 30. října ráno delegovalo tedy předsednictvo Národního výboru dr. Scheinera, dr. Soukupa a J. Stříbrného, aby přejali vojenskou správu plně do svých rukou. Jednání na vojenském velitelství bylo skutečně dramatické, neboť Kestránek si vyžádal od důstojníků novou přísahu a budovu bylo možno bránit díky množstvím ze-

²⁶³ Tato jednání ve své vzpomínce Stříbrný posouvá o den dříve, na 28. října. Srov. jeho článek „Státní převrat 28. října 1918. Drobnosti z historického dne“, Pondělník Českého socialisty, 2. 12. 1918.

²⁶⁴ Podrobnosti k této diplomatické návštěvě jsou v další kapitole.

²⁶⁵ HŮ, STŘÍBRNÝ, J.: *Paměti*, Svazek I, s. 48. O jménu informátora nás zpravuje SOUKUP, F.: *28. říjen*, Svazek II, s. 1043.

jména maďarských vojáků, kteří sem byli převeleni. Delegaci Národního výboru po nějaké době posílil ještě poslanec Udržal s několika českými důstojníky, ale i tak dalo dost námahy přesvědčit rakouský velitelský sbor, že je každý odpor marný. Teprve narychlo sehnané posily českých námořníků a Sokolů byly tím hlavním argumentem.

Předání moci vojenskými orgány bylo posledním krokem k dovršení revoluce. Dr. Scheiner urychleně jmenoval československý důstojnický štáb a Jiří Stříbrný přijal hlášení a slib velitele rumunského vojska v Praze, nadporučíka Herbaye, který utvořil rumunskou legii a dal se do služeb Národního výboru.²⁶⁶ Kolem desáté hodiny dopolední bylo vše zdárně vyřešeno, pánové Soukup a Stříbrný mohli nasednout do automobilu a odjet do Harrachova paláce v Jindřišské ulici, kam se přestěhovaly stále rozsáhlejší úřadovny Národního výboru.

²⁶⁶ SOUKUP, F.: 28. říjen, Svazek II., s. 1051.